

УДК 364:322

Тропіна Марія

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ, ЇЇ ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розкривається феномен волонтерської діяльності як складової формування моральних цінностей студентської молоді; як засіб розвитку, саморозвитку й самоактуалізації особистості; ефективного механізму вирішення актуальних педагогічних та соціальних проблем

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, благодійність, освітній процес, соціальні проблеми, самореалізація студентів, мотиви волонтерської діяльності, альтруїзм.

Постановка проблеми. Численні соціальні, культурні, економічні і політичні зміни в Україні за останні роки збільшили число соціальних проблем.

Більшою мірою ці зміни торкаються формування і розвитку особистості молодого покоління, яке є чутливим індикатором суспільних трансформацій і визначає в цілому потенціал розвитку суспільства.

У сучасному світі студентська молодь є найбільш мобільною соціальною групою.

Саме ця категорія молоді повинна брати активну участь у вирішенні завдань, які стоять перед державою та суспільством.

Адже від позиції студентської молоді в суспільно-політичному житті, активної участі в соціально-економічному та культурному розвитку країни залежатиме конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні.

Студентські роки – це період усвідомлення власних дій та вчинків, формування особистісних понять, оцінки власних дій.

Студентська молодь намагається шукати відображення моральних якостей у вчинках оточуючих, починає проектувати ці якості на себе, так відбувається формування моральних якостей особистості.

Формуючи моральний потенціал молодій людині, необхідно надавати їй не лише уявлення про найкращі людські цінності, але й допомогти усвідомленню цих цінностей у власному житті, що дасть можливість жити відповідно до них, формувати духовні потреби, які забезпечать мотивацію життєдіяльності молодій людині.

Мотивація дуже різна, молодь – шукає самореалізації, значимості, цікавого досвіду, часто пов'язаного з майбутньою професією або творчістю. Мотивована особистість формує систему власних цінностей і спроможна здійснювати життєвий вибір.

Молодим людям важливо самореалізуватися, передавати свій життєвий досвід, знання, набувати нового досвіду, відчувати свою необхідність, а також бути причетним до групи людей, мати їхню підтримку, уникати самотності. Для цього необхідно створювати середовище, у якому суб'єкти освітнього процесу були спроможні вчитися й працювати для досягнення цієї мети [5].

Актуальність теми зумовлюється і нинішніми важливими змінами в системі освіти, пов'язаними, зокрема, з розумінням людини як цілісності – особистості і суб'єкта професійної діяльності, а відтак, з проблемою розвитку особистості фахівця, становлення її професійних цінностей. Розглядаючи шляхи подолання проблем в Україні наголошуємо на важливості волонтерства в національному контексті України.

Волонтерство – це школа життя, росту і саморозвитку, яка допомагає виховувати, формувати себе як гуманну, високодуховну, культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити в душі найкращих гуманістичних надбань людства [2].

Найважливіше в роботі волонтера – це усвідомлення необхідності власної діяльності та наявність бажання працювати.

Головна перевага волонтерів полягає в тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення від результатів.

За таких умов надзвичайно актуальним є розвиток волонтерської діяльності у закладах освіти як важливого ресурсу професійного розвитку, оскільки різноманітність її напрямів, форм і методів відкриває широкі перспективи для активізації морального, інтелектуального та культурного потенціалу всіх учасників освітнього процесу, духовного виховання особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх працях науковці виокремили такі основні цінності волонтерів, як толерантність, доброта, милосердя, соціальне право, людська гідність, свобода вибору, моральність, відповідальність, громадянський обов'язок.

Сутність, ознаки, особливості, напрями та принципи волонтерської роботи досліджували українськи і зарубіжні науковці (О. Безпалько, І. Зверева, Н. Заверико, Г. Лактіонова, Л. Міщик, І. Мигович, С. Пальчевський, Ю. Поліщук, А. Рижанова, Р. Лінч, С. Маккарлі (США), Л. Питка, Є. Матерна (Польща). На особливу увагу заслуговують праці А. Капської, О. Любарської, В. Назарук, В. Петрович, в яких визначено принципи волонтерської роботи; І. Звереві, Г. Лактіонової, С. Савченко, С. Харченко, де обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю; Р. Вайнола, Н. Заверико, А. Капської, де розкрито технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності. З огляду на існуючі публікації засвідчуємо, що є потреба дослідження феномена волонтерства у сучасному суспільстві, оскільки він виступає важливим фактором виховання й підготовки до життя учнівської та студентської молоді.

Мета статті: привернути увагу молоді до волонтерського руху як до складової частини освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні існує безліч невирішених соціальних проблем. Сучасна ситуація в Україні характеризується соціально-психологічною, економічною нестабільністю, зниженням рівня життя

більшості населення, зростанням злочинності і насильства. Суттєво додає напруженості ситуація на Сході України. Молоде покоління характеризується нестійкістю своїх поглядів. Молодь – це та соціальна категорія, яка перебуває на стадії формування свого світогляду, тому надзвичайно важливо диференційовано підходити до формування таких якостей, як громадська активність, відповідальність, самостійність, віра у власні сили, спроможність свідомо вирішувати власні проблеми і бути творцем власного життя.

Усвідомлення необхідності активної участі громадян і суспільства в їхньому подоланні відкриває нові можливості, а також сприяє розвитку нових громадських ініціатив.

Для молоді найважливішими є доступ до якісної освіти, медичних послуг, робочих місць, інформації, спорту та дозвілля. Але в умовах глибокої трансформації суспільних відносин значна частина української молоді втратила позитивні життєві орієнтири.

Волонтерство – один з видів залучення молоді до відстоювання активної громадської позиції, який дозволяє проявити максимально свої здібності та вміння, завдяки яким можна допомогти собі та іншим людям у вирішенні їх проблем [8]. Психологи доводять, найкраще допомогти собі можна допомагаючи іншим.

Рушійною силою економіки України є людський капітал (human capital) – тобто знання, таланти, навички, вміння, досвід, інтелект людей. Тому освіта є головною економічною стратегією України в умовах переходу на інноваційну економіку та формування конкурентоздатного суспільства. Входження України в цивілізоване світове співтовариство також неможливе без проведення модернізації змісту освіти в контексті її відповідності сучасним потребам.

Закон України «Про освіту» (N 2145-VIII від 5 вересня 2017 року) закладає інструменти для вирішення частини з найбільш болісних проблем.

Основне, що дає Закон – нові можливості для розвитку і підвищення своєї конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам та закладам освіти [1].

Це надзвичайно важливо сьогодні, коли необхідно швидко реагувати на численні виклики, пов'язані з паралельними реформами в багатьох інших сферах, економічними проблемами, новими технологіями, глобалізацією освітнього простору тощо.

Освіта в Україні відіграє значну роль у системі соціальних інституцій, виконує важливі функції передачі знань, умінь і навичок професійної діяльності, розвиває у молоді ерудицію та інтелект і реально визначає культурні орієнтири майбутнього суспільства.

Питання виховання молоді має глобальний, загальнолюдський характер, і тому знаходиться в центрі уваги держави і суспільства. Як вказує С. Авдеєнко, сучасна молодь проводить багато часу в соціальних мережах, виникають глузування над духовними аспектами життя.

Результатом такого проведення часу є зростання в молодіжному середовищі таких факторів як бездуховність і соціальна апатія. Прояви цих факторів можна спостерігати в житті суспільства у вигляді агресії та аморальної поведінки [3].

Пріоритетним завданням навчання й виховання є не лише формування у здобувачів певних знань, умінь та навичок, а й забезпечення подальшого становлення особистості.

Як встановлено і перевірено педагогічною наукою, розвиток особистості – безперервний. Становлення студента та учня відбувається не тільки на лекціях, семінарах, практичних заняттях, а й у позаурочний час в атмосфері вільного спілкування, праці та дозвілля. При цьому різні форми позааудиторної та самостійної роботи дають змогу врахувати індивідуальні особливості здобувачів їхні мотиви, пізнавальні та професійні інтереси, освітні потреби, схильності.

Освітнє середовище є компонентом виховної системи закладів освіти, в якому існує педагогічно сформований спосіб життя, спрямований на його наповнення яскравими, емоційно насиченими справами, привабливими як для цілісного колективу, так і для тих особистостей, які його створюють – конкретних здобувачів і педагогів.

Організація виховної роботи у закладах освіти та у позаурочний час, спрямована на виховання таких соціально-значущих якостей підростаючої особистості, як альтруїзм, відповідальність, доброчинність, гідність, ініціативність, тим самим здійснює профілактику жорстокості, девіантної поведінки й інших негативних явищ у молодіжному середовищі [4].

Освітнє середовище є тим соціальним простором, що впливає на особистість через групу, завдяки якій вона входить до соціуму і стає його частиною, а колектив для кожного із здобувачів виконує роль і виховного колективу, сприяє розвитку навичок роботи у колективі. У цьому його учасникам допомагають знання, отримані під час освітнього процесу, які забезпечують розвиток таких особистісних якостей, як: спостережливість, пам'ять, уява, мислення, сприйняття уважність, загальний інтелект.

Майбутній фахівець отримує можливість зіставити раніше набуті знання з теорії та приклади з власного досвіду у режимі реального часу.

Слід зазначити, що непересічного значення набуває організація обговорення набутого студентами досвіду, що може відбуватися як у межах навчальних предметів, так і у вигляді позанавчальних заходів. Подальший обмін враженнями, досвідом сприяє глибшому осмисленню проблематики як з боку студентів, які безпосередньо беруть участь у волонтерській діяльності, так і їх колег. Це дає можливість молоді розвинути додаткові знання та навички, які мають бути притаманними сучасному фахівцю та підвищують його конкурентоздатність на ринку праці, як в Україні, так і за кордоном.

Така діяльність потребує від добровольців не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної педагогіки,

соціології, медицини, юриспруденції тощо; волонтери повинні володіти навичками спілкування з різними прошарками населення, знайомитись із кращим, як вітчизняним, так і зарубіжним досвідом роботи.

Волонтерство розкриває значні можливості для сучасних студентів та молодих фахівців, що сприяє набуттю основ професійного досвіду та комунікативних навичок.

Сучасній молоді важливо визначити своє місце в житті. У цьому завданні важлива роль відводиться педагогічним працівникам закладів освіти, діяльність яких спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та фізичних якостей здобувачів освіти.

Сьогодні в незалежній Україні майже 900 тисяч педагогів, вихователів, майстрів виробничого навчання, науково-педагогічних працівників і управлінців. Вони навчають і виховують понад десяти мільйонів здобувачів освіти.

Важливо, щоб кожен заклад освіти став для здобувачів осередком ставлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві [6].

Соціологічні дослідження доводять, що упродовж останнього десятиліття спостерігається загальна тенденція до зростання кількості волонтерів в усьому світі, але особливо у європейських країнах. Це пов'язано з більш глибоким усвідомленням соціальних та екологічних проблем, залученням волонтерів у сферу надання державних послуг, підвищення активності літніх людей, а також зміна суспільного сприйняття волонтерства. Сьогодні основними напрямками громадської діяльності є спорт, культура, благодійні проекти, робота у місцевих громадах [7, с. 12].

Місія закладів освіти має полягати не лише у спрямуванні діяльності суб'єктів освітнього процесу на розвиток освіти, науки і культури на основі генерування й упровадження інноваційної, дослідно-експериментальної роботи, наукових досліджень, а й у залученні молоді до процесу підвищення якості життя, вирішення складних проблем як окремої людини, так і суспільства, навколишнього середовища. Волонтерство привносить у соціальну сферу нові творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем.

Висновки. Залучення особистості до сфери волонтерської діяльності приводить до позитивних змін у світогляді молоді людини, комунікативної свідомості, таких особистісних новоутворень, як соціальна та інтелектуальна активність, соціальна компетентність та уміння діяти у нестандартних життєвих ситуаціях. Розв'язання питання соціального виховання студентської молоді засобами волонтерської роботи можливе за умови переосмислення теоретичних засад організації волонтерської роботи у закладах освіти, а також визначення мети, змісту навчання волонтерів у контексті особистісно орієнтованої парадигми сучасної освіти. Хоча сьогодні переважна кількість студентів і займається волонтерською роботою, однак ще не сформовано її оптимальної моделі.

Отже, волонтерство можна визначити як засіб виховання й соціалізації особистості, соціальної взаємодії, саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації та підготовки до здорової професійної діяльності, до успішної життєдіяльності молоді людини в умовах сучасного суспільства. Залучення здобувачів до своєї майбутньої професійної діяльності може, з одного боку, зміцнювати професійну мотивацію, а з іншого – слугувати зразком для побудови власної життєвої стратегії. У цьому зв'язку надзвичайно важливо, щоб студенти були залученими до волонтерської діяльності під час навчання у закладах освіти. А це як раз і є однією із важливих форм участі у громадському житті як провідного напрямку соціалізації, або соціального

виховання особистості, та одним із засобів набуття умінь й навичок професійної діяльності. Моніторинг ефективності волонтерських заходів і популяризація волонтерської діяльності – важливе завдання закладів освіти, представників учнівського самоврядування, шкільних репортерів. Держава має не тільки створювати умови для вирішення проблем молоді, а й стимулювати участь молодих людей у відстоюванні власних прав, розбудові громадянського суспільства та участі в державотворчих процесах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» 5 вересня 2017 року (N 2145-VIII) / Голос України від 27.09.2017, № 178–179 // Урядовий кур'єр від 04.10.2017.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року № 5073-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
3. Авдеєнко Сергій. Передбачення Іоанна Кроштадського : [рзповіді] / Сергій Авдеєнко. – Мелітополь : ВПЦ «Люкс», 2015. – 167 с.
4. Алексеєнко Т.Ф. Соціальна ініціатива особистості: потенційні можливості й ризики / Т.Ф. Алексеєнко // Розвиток соціальних ініціатив студентської молоді : матер. Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Дніпропетровськ, 04.04. 2013 р.). – Дніпропетровськ : ДМТ, 2013. – С. 22–29.
5. Волонтерський рух в Україні. GfK Ukraine. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.gfk.com/fileadmin /user_upload/dyna_content_import/2015-09-01_press_releases/data/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf.
6. Концепція військово-патріотичного виховання в системі освіти України. – К. : Вища школа, 2015. – С. 118–126.
7. Савченко І. та ін. Волонтерська діяльність в системі підготовки кваліфікованих робітників сфери послуг на базі Березівського вищого

професійного училища Одеського національного політехнічного університету в контексті європейської інтеграції: [метод. рекомендації] / [авт. кол. : І. Савченко, Д. Еплмен, В. Шевченко, Г. Шевченко, І. Шевченко, М. Шевченко; за заг. ред. І.М. Савченко]. – К., 2018. – 47 с.

8. Школа волонтерів : [навч. посібник] / авт. кол. : Я.А. Брик, Н.В. Говорун, В.В. Дементьев, О.М. Лащук, О.В. Мельник, О.В. Потій, Г.С. Скитьова, М.П. Тищенко ; за заг. ред. Г.С. Скитьової]. – К, 2016. – 166 с.

Tropina Mariia. ВОЛОНТЕРСТВО КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ, ЕЕ ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕНИЯ И САМОРЕАЛИЗАЦИИ

В статье раскрывается феномен волонтерской деятельности как составляющей формирования нравственных ценностей студенческой молодежи; как средство развития, саморазвития и самоактуализации личности; эффективного механизма решения актуальных педагогических и социальных проблем.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская деятельность, благотворительность, образовательный процесс, социальные проблемы, самореализация студентов, мотивы волонтерской деятельности, альтруизм.

Tropina Mariia. VOLUNTARY ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF PERSONALITY, HER SPIRITUAL DEVELOPMENT AND SELF-REALIZATION

The article reveals the phenomenon of volunteer activity as a component of the formation of students moral values; as a means of development, self-development and self-actualization of personality; an effective mechanism for solving current pedagogical and social problems.

Key words: volunteer, volunteer activities, charity, educational process, social problems, self-realization of students, motives of volunteer activity, altruism.